

Bernard Lesfargues

Visat núm. 5
(abril 2008)

Vaig néixer el 27 de juliol de 1924 a Brageirac (Perigòrd, Occitània; en francès, Bergerac). El meu pare, Alexis, era comerciant i va néixer a Brageirac, mentre que la meua mare, Aimée Aubertie, va venir al món a Gleisa Nueva d'Eissac (en francès, Église-Neuve-d'Issac), un poble situat a uns quinze quilòmetres al nord de Brageirac.

Els meus avis de part de mare eren agricultors —a mi m'agrada més dir-ne «pagesos»— com també ho havien estat els meus rebesavis de part de mare, que van morir ja molt grans, i per tant els vaig poder conèixer bastant bé. Per la banda del pare, només vaig conèixer la meua àvia, que també va morir molt gran. Si dono totes aquestes precisions és perquè es pugui entendre que ja de ben petit, tant a ciutat com al camp, vaig estar immers en un món on es parlava molt en occità. Ara bé, es recomanava que, als nens, només se'ls parlés en francès; perquè es deia que, practicar allò que anomenaven «patuès», els seria per sempre un desavantatge. Com que encara hi havia moltes persones que ignoraven el francès, de quina manera, nosaltres els nens, hauríem pogut deixar d'aprendre, si més no, els rudiments de la llengua d'oc? Puc afirmar que no tinc una llengua materna sinó dues, tan indissolublement lligades l'una a l'altra que em sembla que només en constitueixen una de sola.

Vaig cursar els estudis, en primer lloc, en una escola anomenada «lliure», és a dir catòlica, i més endavant, de 5è d'EGB a 1r de BUP, en un petit seminari on es privilegiava el llatí, el grec i el francès. Un bon centenar de nens i d'adolescents hi vivien sense cap lligam amb la seva família i amb la societat. Tanmateix, era una època rica en esdeveniments interessants a tot el món: Front Popular, Guerra d'Espanya, pujada del feixisme i, tot seguit, la capitulació de França davant Alemanya.

L'any 1940 vaig deixar enrere l'atmosfera rànica del seminari i vaig anar al col·legi Henri IV de Brageirac. Selectivitat i, en acabat, el curs de preparació per entrar a l'Escola Normal Superior (ENS) a Bordèu (en francès, Bordeaux) i a París (Liceu Henri IV). Però com que la meua mandra i la meua nul·litat en filosofia m'impedien entrar a l'ENS, em vaig matricular a l'Institut d'Études Ibériques, de la Sorbona. Vaig cursar, pausadament, la llicenciatura d'espanyol i, agafant de mica en mica interès per la feina, gràcies a alguns (pocs) professors i també perquè sentia la necessitat de guanyar-me la vida, vaig acabar essent considerat com un estudiant seriós i vaig obtenir el [CAPES](#) (1952) i l'[agrégation](#) (1954).

Quan era alumne del Liceu Henri IV, a París, el meu professor d'espanyol, Jean Camp, m'aconsellà de posar-me en contacte amb l'associació Amics de la Llengua d'Oc; aquesta es reunia en un cafè de la plaça de Sant Sulpici. Hi vaig conèixer Jean Mouzat i Henri Espieux, i em vaig adherir a l'IEO

(Institut d'Estudis Occitans) des del moment en què es constituí, el 1945. Els occitanistes que «pujaven» a París per la raó que fos no deixaven de fer-se veure, si més no un cop, a la plaça de Sant Sulpici; així és com vaig coincidir amb Robert Lafont, Max Rouquette, Bernard Manciet i molts altres escriptors i militants occitanistes. Al meu davant s'obria una via, i m'hi vaig endinsar i no la vaig abandonar mai més.

Quan era adolescent escrivia poemes, en francès, és clar. Els meus condeixebles parisencs, a qui ensenyava els meus versos, els trobaven dolents, i més dolents pel fet que el meu accent de Brageirac els feia gràcia i fins i tot els podia semblar ridícul. Aleshores (passo per alt molts detalls) vaig començar a entendre que si bé jo era francès, no ho era exactament de la mateixa manera que els meus companys. Aquesta presa de consciència em va portar a intentar d'escriure en occità. Hi vaig trobar un plaer tan gran que ja no ho he deixat de fer des de llavors. La publicació, el 1946, de *l'Anthologie de la poésie occitane*, preparada per Robert Lafont i per un servidor, i més encara de *Cap de l'aiga* (1952), opuscle editat per l'IEO en la col·lecció «Messatges», són una mostra d'aquest compromís decisiu.

I el català? La meua primera trobada amb aquesta llengua gairebé germana de l'occità es remunta al 1940 o al 1941. Havia descobert, a la Biblioteca Municipal de Brageirac, uns exemplars de *La Revista de Catalunya*, impresos a França després del replegament dels intel·lectuals catalans. Molt més tard, vaig assabentar-me del paper que havia tingut Pierre-Louis Berthaud en llur acollida a la regió parisenca el 1940. Recordo el meu estupor en descobrir l'existència d'aquella llengua «estrangera» tan propera al meu «patuès» (que jo encara no anomenava *occità*). De cop, descobria que era escrit i parlat lluny de Brageirac, molt lluny del Perigòrd. Com que no ignorava del tot que aquest malaurat «patuès» havia tingut, a l'edat mitjana, les seves hores de glòria, em començava a estranyar que, en l'ensenyament que jo rebia, mai no se'n parlés. Vaig tenir aleshores la sensació que m'amagaven, que callaven coses de màxima importància. Pitjor encara: potser no m'amagaven res, sinó que segurament hom no ho sabia. Penso en Claude Martí, quan cantava:

*Mas perquè, perquè
M'an pas dit a l'escòla
Lo nom de mon país ?
... ..
la lenga de mon país ?*

El segon contacte que vaig tenir amb l'escriptura catalana; fou quan Jean Camp em deixà un recull de fragments escollits de l'obra de Jacint Verdaguer. És clar, fer que comencés amb això era prou estúpid. Tanmateix, no va provocar-me cap aversió pel que fa al català. Però jo tenia l'obligació de dedicar-me a l'espanyol, la llengua que havia d'ensenyar.

Un cop vaig ésser professor titular d'universitat, vaig pensar a preparar una tesi i vaig proposar de treballar sobre Eiximenis; de seguida em van fer entendre que especialitzar-se en català no portava enlloc, i sobretot no ajudava a obtenir un lloc de treball en una facultat. La victòria del general Franco havia provocat la condemna de la llengua catalana: hom renunciava a ensenyar el català per no irritar el «generalíssim»! Caldria esperar la mort del dictador perquè el català tornés a ésser recomanable i se'l pogués ensenyar a la universitat francesa.

Així doncs vaig renunciar a treballar sobre Eiximenis. Ara bé, al mateix temps que feia de professor d'espanyol (a Lió, m'oblidava de precisar-ho) em perfeccionava en l'àmbit del català. El 1960 vaig dedicar un número de la revista *Le Pont de l'Épée* a la poesia catalana contemporània; hi havia textos i traduccions de Joan Argenté, Blai Bonet, Josep Vicenç Foix, Carles Riba, Jordi Sarsanedas i Màrius Torres. I dos anys després, el 1962, l'editorial Gallimard em va publicar la traducció de la famosa novel·la de Joan Sales *Incerta glòria* (amb el títol de *Gloire incertaine*), en una versió que,

evidentment, eludia la censura.

He de confessar que vaig tenir moltes dificultats per portar a bon terme aquesta traducció. El meu coneixement del català encara no era prou bo i, cosa que no hi ajudava, l'autor, perfeccionista, suprimia tot de passatges més o menys llargs, n'afegia d'altres, modificava una frase, canviava un adjectiu... A Gallimard, els amoïnava la meua lentitud a l'hora de trametre'ls la feina, tal com ho demostren les cartes que Michel Mohrt m'enviava per tractar d'aquest assumpte. Finalment, el llibre es va publicar! I jo havia realment progressat en català.

Per quina raó Gallimard m'havia escollit a mi? De fet, no ho sé ben bé. Juan Goytisolo havia suggerit a Michel Mohrt que jo em podia fer càrrec d'aquella traducció. Però encara ignoro qui es va fer responsable, davant Goytisolo, del meu saber en la matèria.

Fins a la publicació de *Gloire incertaine*, a banda del número especial de *Le Pont de l'Épée*, només havia fet traduccions de l'espanyol. Al mateix temps que preparava el concurs de *l'agrégation* havia traduït per a l'editorial Plon *La vida nueva de Pedrito de Andía* (1953), una feina que havia estat mereixedora del Premi Halpérine-Kaminsky. Vull dir, de passada, que aquell *Pedrito* em va permetre entrar en contacte amb Salvador Dalí —però això és una altra història i aquí no és el lloc de parlar-ne. Sol·licitat per diverses editorials, al cap dels anys he traduït al francès novel·les i contes, entre d'altres *Pour vivre ici*, de Juan Goytisolo (Gallimard, 1962), i *La Maison verte*, de Mario Vargas Llosa (Gallimard, 1969). He continuat traduïnt de l'espanyol fins al 1995; en aquesta data es va publicar a Fédérop la meua traducció dels poemes de Julio Llamazares.

No puc pas oblidar, però, que el 1971 Gallimard havia publicat la meua traducció de l'obra mestra de Mercè Rodoreda, *La plaça del Diamant* (amb el títol *La place du Diamant*). I a partir de la publicació de *Rue des Camélias* (*Le Chemin Vert*, 1986), ja no vaig traduir al francès sinó obres escrites en català: a més de Mercè Rodoreda, he traduït obres de Salvador Espriu, de Jesús Moncada, de Pere Calders, de Quim Monzó, d'Àlex Susanna i de Jaume Cabré. Me n'oblido cap?

Poeta, ho sóc en occità i en francès. Durant molt de temps només vaig fer conèixer la meua obra en occità, uns modestos opuscles publicats per editorials francament discretes; això és el que li passa a tota la literatura marginal, i l'occità no escapa a aquesta regla. De tota manera, he tingut la gran sort de veure gairebé la totalitat dels meus poemes escrits en occità aplegats en un recull, *La brasa e lo fuòc brandal* (Jorn, 2001). Des d'aquesta data, he publicat d'altres opuscles; el més interessant, em sembla a mi, és el que va publicar Fédérop el 2006 amb el títol *La plus close nuit*.

El 1975 vaig fundar a Lió l'editorial Fédérop, anomenada així en relació amb la Federació Europea; això significava endinsar-se en l'àmbit polític, en el qual Fédérop es va inscriure durant uns quants anys. Ara bé, és en l'àmbit literari que va conèixer els seus primers èxits. El 1977, els mitjans de comunicació escampaven la notícia que un «petit editor de província» havia «descobert» el poeta que acabava de guanyar el Premi Nobel: es tractava de Vicente Aleixandre, del qual Fédérop havia publicat ja el 1976 *La destruction ou l'amour*. Un altre èxit fou la publicació de la breu i punyent novel·la de Ramón Sender *Requiem pour un paysan espagnol*.

Caldria assenyalar d'altres títols; només diré que, si fa no fa, una quarta part de les obres publicades per Fédérop ho foren en occità. En prosa, perquè les llengües minoritzades necessiten sobretot prosa. Em sento especialment orgullós d'haver publicat els tres volums de *La Festa* (1983, 1984 i 1996), la immensa novel·la de Robert Lafont, un dels textos més importants de l'Europa del segle XX, i que espera el seu moment, com va esperar durant tant de temps, *El manuscrit trobat a Saragossa*. Vaig dirigir Fédérop fins al 2000. A partir d'aleshores, la vaig traspasar a Bernadette Paringaux i a Jean-Paul Blot, els quals porten amb valentia aquesta dura professió d'editor. Amb molta fermesa mantenen la línia editorial de Fédérop, fins i tot fent que creixi regularment el

nombre de títols catalans i occitans que publica.

I ja acabo. Tot i la meva edat avançada, continuo treballant, i dono gràcies al cel de no haver-me infligit mals insuportables. Quant de temps durarà això? Ho ignoro, i tant me fa. Visc feliç a la casa on he conegut diverses generacions dels meus, set, de fet. De vegades, em dic que visc al paradís i que no en vull cap altre.

Amb aquest text, penso haver dit el que he fet amb la meva vida (hi hauria, però, tantes coses per contar...), més que no pas dir qui sóc. Qui ho vulgui saber, només ha de llegir els meus poemes.